

РОЗДІЛ IV. АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

УДК 342.951: 351.82: 340

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Атаманчук Н.І., к.ю.н., доцент

*Національний університет Державної податкової служби України,
вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська обл., Україна*

У статті визначено поняття фінансово-правової відповідальності. Обґрунтовано її взаємозв'язок з іншими видами юридичної відповідальності під час порушення митного законодавства. Запропоновано шляхи вдосконалення механізму фінансово-правової відповідальності для гарантування митної безпеки держави.
Ключові слова: фінансово-правова відповідальність, порушення митного законодавства, Митний кодекс України, штраф, пеня, удосконалення механізму фінансово-правової відповідальності.

ОСОБЕННОСТИ ФИНАНСОВО-ПРАВОВОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НАРУШЕНИЕ ТАМОЖЕННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Атаманчук Н.И.

*Национальный университет Государственной налоговой службы Украины,
ул. Университетская, 31, г. Ирпень, Киевская обл., Украина*

В статье определено понятие финансово-правовой ответственности. Обоснованно ее взаимосвязь с другими видами юридической ответственности при нарушении таможенного законодательства. Предложены пути совершенствования механизма финансово-правовой ответственности для обеспечения таможенной безопасности государства.
Ключевые слова: финансово-правовая ответственность, нарушение таможенного законодательства, Таможенный кодекс Украины, штраф, пеня, совершенствования механизма финансово-правовой ответственности.

FEATURES OF FINANCIAL AND LEGAL LIABILITY FOR VIOLATION OF CUSTOMS LEGISLATION

Atamanchuk N.I.

National university of the State tax service of Ukraine, str. Universytetska, 31, Irpin, Kyiv area, Ukraine

The article defines the concept of financial and legal liability, proves its relationship with other types of legal liability in breach of customs legislation and determines distinctive features of financial and legal liability.

The author analyzes the penalties and fines as the most widespread forms of financial and administrative sanctions of material nature. It is determined that the financial sanctions are the measures of coercive impact implemented through the procedure of law enforcement as an extrajudicial procedure and expressed in depriving the person to whom they are applied of a sum of money, which is a measure of legal liability as a result of the commission of a statutory offense by that person.

It is emphasized that to determine the legal nature of the liability for violation of customs regulations, it is necessary to pay attention not only to features of bases of its application (violation of customs regulations), the type of sources that include penalties for these violations, but also to the range, content, and specificity of benefits (components of the legal status) lost by a violator of customs regulations.

The author has studied the content of the legal nature of liability for violation of customs regulations, which creates a basis for distinguishing this type of liability in particular (independent) branch of legal liability, characterizes it by the considerable range of specific features, one of which is incurrance of negative legal consequences for the persons for committing violations of customs regulations.

The author has researched provisions of the Customs Code of Ukraine as well as the Tax Code of Ukraine, which regulate the incurrance of financial and legal liability for breach of customs payments.

The author proposes ways to improve the mechanism of financial and legal liability to ensure customs security.
Key words: financial and legal liability, breach of customs legislation, Customs Code of Ukraine, fine, penalty, improvement of the mechanism of financial liability.

Питання фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства є одним із найбільш дискусійних у правовій науці України. Особливо гостро стоїть питання відмежування

фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства від інших видів юридичної відповідальності, зокрема адміністративної, оскільки в чинному законодавстві містяться суперечливі й дублюючі одна одну норми, які спричиняють труднощі в правозастосовній практиці.

Питання застосування як фінансових, так і адміністративних стягнень висвітлювались у наукових роботах таких учених-адміністративістів: Ю.П. Битяка, С.В. Ващенко, С.Т. Гончарука, І.П. Голосніченка, Д.П. Калаянова, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, О.І. Остапенка, М.М. Тищенко Н.В. Хорошак. Дослідженню окремих питань адміністративних стягнень за порушення митних правил торкалися у своїх працях такі відомі дослідники митно-правової науки, як Є.В. Додін, С.Ю. Дьоміна, А.А. Мудров, Д.В. Приймаченко, В.В. Прокопенко, В.В. Ченцов та ін.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та визначення фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства.

Протягом нетривалого часу існування незалежної України було прийнято три Митні кодекси (у 1991 р., 2002 р. та 2012 р.), у кожному з них містяться норми, що встановлюють підстави відповідальності за порушення митних правил, характеристики складів цих правопорушень, визначаються специфіка стягнень за їх скоєння та порядок (процес та процедуру) їх застосування.

Однак, як зазначає Є.В. Додін [1, с. 18], Митний кодекс України (далі – МКУ 1991 р.), даючи характеристику порушенням митних правил, зовсім не торкнувся їх правової природи, але МКУ 2002 та 2012 рр. визначають, що за своєю правовою природою порушення митних правил – це адміністративні правопорушення, що дає змогу стверджувати про те, що відповідальність за порушення митних правил є адміністративною відповідальністю. Крім того, найбільш поширеним аргументом регулювання сфери митної справи нормами адміністративного права є посилання на ст.458 МКУ, яка встановлює, по-перше, що порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений цим кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій із товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи цим кодексом чи іншими законами України, і за які цим кодексом передбачена адміністративна відповідальність [2] (ч.1 ст.458), і, по-друге, закріплює адміністративну відповідальність за правопорушення, передбачені цим кодексом, яка настає в разі, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність (ч.2 цієї ж статті).

Так, Ю.В. Оніщик стверджує, що про наявність норм адміністративного права в митних відносинах свідчить Розділ XVIII «Порушення митних правил та відповідальність за них» МК України. Щоб навести приклад, він посилається на ч.1 ст.458 МКУ, де зазначено, що порушення митних правил є адміністративним правопорушенням [3, с. 22].

Хоча в ст.2 Кодексу про адміністративні правопорушення України [2] мова ще йде про «адміністративну відповідальність за порушення митних правил», тим не менш свідчить про розуміння законодавцем специфіки порушень митних правил, їх деліктологічної характеристики, особливостей отримання, фіксації, оцінки інформації про їх скоєння та значного кола інших ексклюзивних правових елементів, визначення підстав та порядку притягнення до відповідальності, що виходять за межі поняття «адміністративна відповідальність» і набувають зовсім іншого змісту.

Поділяємо думку Є.В. Додіна [1, с. 19] стосовно того, що законодавець при цьому не врахував, що більша частина порушень митних правил належить до так званих транскордонних та транснаціональних правопорушень, процедура відповідальності за скоєння яких регламентується значною кількістю міжнародних конвенцій та угод, серед яких особливе місце займають дві конвенції, учасницею яких є й наша держава: Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 1977 р. [4] та Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин від 27 червня 2003 р. [5].

Незважаючи на те, що вони вибудували загальнообов'язкові правила (матеріального та процесуального значення) щодо підстав та порядку відповідальності за митні правопорушення, у жодній із них немає згадки про те, що мова йде про адміністративну (поліцейську, кримінальну та інші) відповідальність. Тобто міжнародне митне співтовариство, абстрагуючись від національних

законодавств, яке регламентує основні позиції відповідальності за порушення митних правил, визначає її як особливий вид. Однак не тільки авторитет цих та інших міжнародних митних регламентів, положення яких є обов'язковими для українського законодавства, обумовлюють визнання нового виду юридичної відповідальності, але її ознаки, які притаманні лише цьому виду юридичної відповідальності, що у своїй сукупності створюють особливу гілку юридичної відповідальності. По-перше, це ознаки, що передбачаються нормами матеріального права. Головним із них є визнання специфіки об'єкта порушення митних правил.

Аналіз чинного митного, міжнародного та національного законодавства та практики його сучасного застосування має певне значення для подальшого розвитку практичних і теоретичних питань. Так, такий аналіз дозволив зробити висновок про те, що приєднання (ратифікація) України до міжнародних конвенцій та угод не тільки розширюють, але й змінюють наслідки застосування санкцій, що встановлені національним законодавством. Так, притягнення до відповідальності за порушення митних правил тягне не лише обмеження для суб'єкта відповідальності деяких його прав, передбачених нашим національним законодавством, але й прав, встановлених міжнародними актами. Так, наприклад, Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки Митної конвенції МДП (Конвенція МДП 1975 р.) [6] створює значні послаблення митних формальностей для перевізника, який має цю книжку під час перетинання митного кордону, але водночас ст.38 цієї конвенції передбачено можливість позбавлення його таких преференцій у разі скоєння ним порушень митних правил.

Тому для визначення правової природи відповідальності за порушення митних правил слід звертати увагу не тільки на особливість підстав її застосування (порушення митних правил), не тільки на вид джерел, які містять санкції за ці порушення, і на коло, зміст та специфіку благ (елементів правового статусу), що втрачається порушником митних правил. Тобто негативні наслідки порушень норм трудового, кримінального, адміністративного та інших галузей вітчизняного законодавства передбачаються санкціями цих норм, вони мають імперативний характер, оскільки орган (особа), що застосовує таку санкцію, чітко вказує на сферу (галузь та конкретний вид «блага», що обмежується або зовсім виключається) з правового статусу правопорушника.

Отже, зміст правової природи відповідальності за порушення митних правил, який створює підставу для виокремлення цього виду відповідальності в особливу (самостійну) гілку юридичної відповідальності, характеризується значним колом специфічних ознак, однією з яких є правові негативні наслідки для особи за вчинення порушень митних правил. Додамо до цього, що МКУ 1991 р. у ст.103 визнав юридичних осіб суб'єктами порушення митних правил. Такого суб'єкта жоден вид юридичної відповідальності до цього не знав, і хоча в наступних митно-кодифікаційних актах про нього вже не згадувалося, тим не менш нормативно-правова практика пішла шляхом покладення негативних наслідків на юридичну особу за скоєння митного правопорушення фізичною особою, не залишаючи при цьому поза увагою й негативні наслідки такого скоєння для фізичної особи. Вони були та залишаються передбаченими як національним, так і міжнародним законодавством. Причому, незважаючи на масштабність сфери негативних наслідків, що тягнуть за собою порушення митних правил, та їх роль у визначенні місця відповідальності за ці порушення в системі (структурі) юридичної відповідальності, вони до сьогодні не знайшли належного висвітлення в науковій літературі, не дивлячись на довгу історію існування в митній справі.

Як зазначає О.М. Гончаренко [7], на сьогодні всі дискусії щодо запровадження та закріплення інституту «фінансової відповідальності», здається, вирішено, зокрема, у зв'язку з прийняттям та набранням чинності Податкового кодексу України. У цьому нормативно-правовому акті на законодавчому рівні визначається поняття фінансової відповідальності як особливого виду відповідальності, що застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені за порушення законів із питань оподаткування щодо платників податків, податкових агентів та/або їх посадових осіб, які несуть відповідальність у разі вчинення порушень, визначених законами з питань оподаткування та іншим законодавством.

Таким чином, проблема відповідальності за порушення фінансового законодавства отримала законодавче вирішення.

О.М. Гончаренко припускає, що фінансова відповідальність є різновидом адміністративно-правової відповідальності. У такому разі може постати проблема неконституційності зазначених норм, оскільки відповідно до ст.61 Основного закону ніхто не може двічі бути притягнений до юридичної

відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. У частині 2 цієї самої статті Конституції України зазначається, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер [7].

Однак і дотепер науковці та практики мають протилежні погляди із цього питання, які паралельно підтримуються ще однією дискусією – необхідністю у встановленні адміністративної відповідальності для юридичних осіб. Аналізуючи норми Податкового кодексу України, бачимо, що фінансова відповідальність застосовується поряд з адміністративною та кримінальною відповідальністю. Крім того, відповідно до ст. 112 Податкового кодексу України притягнення до фінансової відповідальності платників податків за порушення законів із питань оподаткування, іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, не звільняє їх посадових осіб за наявності відповідних підстав від притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності.

Штраф – найбільш поширений вид фінансового та адміністративного стягнення майнового характеру. Він накладається на правопорушників в адміністративному порядку у випадках і межах, передбачених МК України. Штраф в адміністративно-юрисдикційній практиці контролюючих органів – домінуюча форма фінансової відповідальності, оскільки він передбачений як альтернативний захід стягнення за більшість порушень митних правил.

При цьому необхідно зазначити, що розмір штрафу визначається в кратному відношенні від офіційно встановленого розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян; у відсотках від вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України поза митним контролем, з приховуванням від митного контролю або шляхом недекларування; у відсотках від несплаченої суми митних платежів.

Слід відзначити, що більшість дослідників вважають, що штраф як фінансова санкція не відрізняється від штрафу як адміністративного стягнення. Однак при цьому роблять зауваження, що має принципове значення те, що штраф визначається в законі як фінансова санкція, яка за своїм змістом є мірою адміністративного впливу, але формально не визнається адміністративним стягненням.

Це надає штрафу деяких особливостей: накладання штрафу разом зі стягненням недоїмки; неможливість заміни штрафу іншим стягненням; стягнення передбачаються в іншому порядку, порівняно з порядком провадження в справах про адміністративні правопорушення. Проте це риси скоріше не штрафу, а порядку його застосування.

Як справедливо з цього приводу зазначає І.В. Хаменушко [8, с. 49], специфічних рис фінансових штрафів, що не дозволяють ототожнювати його з адміністративним, просто немає. Тому низка санкцій є універсальними, їх набір невеликий і докладна інформація міститься не в самих санкціях, а в правилах їх реалізації.

З огляду на це, на думку Р.А. Усенка [9], адміністративний штраф можна вважати різновидом фінансових санкцій.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що фінансовими санкціями слід вважати заходи впливу примусового характеру, які реалізуються через процедуру правозастосування в позасудовому порядку та виражаються в позбавленні особи, до якої вони застосовані, певної суми грошей, що є мірою юридичної відповідальності внаслідок вчинення цією особою передбаченого законом правопорушення.

Згідно із ч.1. ст.302 МКУ зазначено, що після закінчення встановлених цим кодексом та Податковим кодексом України строків сплати митних платежів на суму податкового боргу нараховується пеня в розмірі та порядку, визначених Податковим кодексом України.

Частиною 2 ст.302 МКУ визначено, що в разі направлення гаранту претензій щодо сплати митних платежів відповідно до Податкового кодексу України пеня нараховується на строк, що не перевищує трьох місяців із дня, наступного за днем закінчення строку виконання зобов'язань, забезпечених гарантією.

Пеня сплачується незалежно від застосування інших заходів відповідальності за порушення вимог законодавства України, визначених Митним кодексом України, Податковим кодексом України та іншими законами України. Пеня нараховується платником податків самостійно та сплачується одночасно зі сплатою митних платежів. Сплата, стягнення та повернення пені здійснюються за правилами, встановленими законом для сплати, стягнення та повернення митних платежів.

Необхідно зазначити, що згідно із ч.1 ст.303 Митного кодексу України в разі несплати або неповної сплати митних платежів у встановлений строк такі платежі стягуються в порядку та строки, визначені Податковим кодексом України [10].

Отже, фінансово-правову відповідальність можна визначити як форму державного примусу у сфері фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування, що полягає в застосуванні компетентними органами державної влади до правопорушника фінансово-правових норм обтяжень майнового характеру у вигляді штрафу та/чи пені. Фінансово-правова відповідальність є юридичною відповідальністю та володіє всіма ознаками останньої. Підставою для притягнення до фінансової відповідальності є факт здійснення фінансового правопорушення.

Нормативно-правове регулювання фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства здійснюється Митним кодексом України, Податковим кодексом України та іншими нормативно-правовими актами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Додін Є.В. Місце відповідальності за порушення митних правил у структурі юридичної відповідальності / Є.В. Додін // Митна справа. – 2013. – № 2. – С. 18-24.
2. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. №4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
3. Оніщик Ю.В. Митне право та митне законодавство :аргументація та констатація / Ю.В. Оніщик // Митна справа. – 2012. – № 6. – С. 22-26.
4. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 1977 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_926.
5. Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин від 27.06.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976_011.
6. Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП від 14.11.1975 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_012.
7. Гончаренко О.М. Фінансово-правова та адміністративно-правова відповідальність : різниця тільки в суб'єкті? / О.М. Гончаренко // Фінансове право у ХХІ сторіччі : здобутки та перспективи : збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2011 року / НДІ фінансового права. – К. : АЛЕРТА, 2011. – Ч. I. – 287 с.
8. Хаменушко И.О. О правовой природе финансовых санкций / И.О. Хаменушко // Юридический мир. – 1997. – № 1. – С. 49-54.
9. Усенко Р.А. Фінансові санкції за законодавством України : монографія / відпов. ред. Д.М. Лук'янець. – К. : Дакор, КНТ, 2007. – 168 с.
10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

REFERENCES

1. Dodin, E.V. (2013), "Place of responsibility for violation of customs regulations in the structure of legal liability", *Mytna sprava*, no. 2, pp. 18-24.
2. "Customs Code of Ukraine from 13.03.2012 № 4495-VI", available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
3. Onishchuk, Yu.V. (2012), "Customs law and customs legislation, arguments and statement", *Mytna sprava*, no. 6, pp. 22-26.
4. "International Convention on Mutual Administrative Assistance for the Prevention, Investigation and Repression of Customs law of 1977", available at : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_926.
5. "International convention on administrative mutual assistance in customs relations from 27.06.2003", available at : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976_011.

6. "Customs Convention on the International Transport of Goods under Cover of TIR Carnets of 11.14.1975", available at : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_012.
7. Honcharenko, O.M. (2011), "Financial and legal and administrative liability : the only difference is in the subject?", *Finansove pravo u XXI storichchi : zdobutky ta perspektyvy : zbirnyk naukovykh prats za materialamy Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferentsiyi* [Financial Law in the XXI century : achievements and prospects : collection of scientific papers on the materials of the International scientific conference], Scientific-experimental institute of financial right Kyiv, October, 5-6, 2011, vol. I, 287 p.
8. Khamenushko, I.O. (1997), "On the legal nature of financial sanctions", *Yuridicheskiy mir*, no. 1, pp. 49-54.
9. Usenko, R.A. (2007), *Finansovi sanktsiyi za zakonodavstvom Ukrayiny : monohrafiya* [Financial penalties under the laws of Ukraine : monography], Dakor, Kyiv, Ukraine.
10. "Tax Code of Ukraine of 02.12.2010 № 2755-VI", available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

УДК 342: 339.92 (477+4)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ

Задихайло О.А., к.ю.н., доцент

*Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
вул. Артема, 29, м. Харків, Україна
helenza@yandex.ru*

У статті розглянуто проблеми та перспективи розвитку адміністративного права в умовах інтеграції України до європейського правового простору, визначено основні напрями розвитку галузі адміністративного права в контексті пріоритету утвердження й забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина в усіх сферах суспільних відносин.

Ключові слова: адміністративне право, адміністративна реформа, публічна адміністрація, державне управління, предмет адміністративного права, принципи адміністративного права.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВА В УСЛОВИЯХ ИНТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ В ЕВРОПЕЙСКОЕ ПРАВОВОЕ ПРОСТРАНСТВО

Задыхайло Е.А.

*Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды, ул. Артема, 29, г. Харьков, Украина
helenza@yandex.ru*

В статье рассмотрены проблемы и перспективы развития административного права в условиях интеграции Украины в европейское правовое пространство, определены основные направления развития отрасли административного права в контексте приоритета утверждения и обеспечения прав, свобод и законных интересов человека и гражданина во всех сферах общественных отношений.

Ключевые слова: административное право, административная реформа, публичная администрация, государственное управление, предмет административного права, принципы административного права.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF ADMINISTRATIVE LAW IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S INTEGRATION INTO THE EUROPEAN LEGAL SPACE

Zadykhailo O.A.

*H.S. Skovoroda Kharkiv national pedagogical university, str. Artema, 29, Kharkiv, Ukraine
helenza@yandex.ru*

In the article, the problems and prospects of development of administrative law in the conditions of integration of Ukraine into the European legal space are studied. It is determined that the reform of administrative law requires rethinking the subject of regulation of this area of law, expansion of social relationships that are the subject of